

O'QUVCHILARNI IJODIY FIKRLASHGA O'RGATISHDA OG'ZAKI METODLARNING ROLI

Sattorova Risola Abdurasulovna

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti 2- bosqich talabasi

Annotatsiya: *Ushbu tezisdagi o'quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish jarayonida og'zaki metodlarning ahamiyati tahlil qilinadi. Zamonaviy ta'lim tizimida ijodiy fikrlashni shakllantirishning samarali usullari qidirilayotgan bo'lsa-da, og'zaki metodlar bu borada o'zining beqiyos o'rnini egallaydi.*

O'quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishda og'zaki metodlar muhim ahamiyatga ega. Ushbu metodlar nafaqat bilimlarni yetkazish, balki o'quvchilarning mustaqil va kreativ fikrlashini rag'batlantirishga xizmat qiladi. Tezis natijalari ta'lim jarayonida og'zaki metodlarni keng qo'llash orqali ijodiy fikrlash qobiliyatini samarali rivojlantirish mumkinligini ko'rsatadi.

Kalit So'zlar: *ijodiy fikrlash, og'zaki metodlar, ta'lim usullari, dialog, munozara, kreativ o'qitish, muammolarni hal qilish, o'quvchilarning rivojlanishi, ta'limda innovatsiya*

Kirish

Zamonaviy ta'lim tizimi global miqyosda tez sur'atlar bilan o'zgarib bormoqda. Bu jarayonda o'quvchilarning nafaqat bilim olish, balki mustaqil va kreativ fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Ijodiy fikrlash — bu muammoni yangi va original usullar bilan yechish, innovatsion g'oyalarni ishlab chiqish va amalga oshirish qobiliyati bo'lib, zamonaviy jamiyatda muvaffaqiyatga erishish uchun muhim ahamiyatga ega.

Ijodiy fikrlashni shakllantirishda turli metodlar qo'llaniladi, ammo og'zaki metodlar o'zining beqiyos samaradorligi bilan ajralib turadi. Og'zaki metodlar, jumladan dialoglar, munozaralar, brainstorming sessiyalari, guruh muhokamalari va boshqalar, o'quvchilarning fikr almashish, muammo yechish va yangi g'oyalar ishlab chiqish jarayonlarini qo'llab-quvvatlaydi. Ushbu metodlar o'quvchilarning

o'zaro aloqalarini mustahkamlash, ularning fikrlarini tinglash va hurmat qilish madaniyatini shakllantirishga yordam beradi, bu esa ijodiy muhit yaratishda muhim rol o'ynaydi.

So'nggi yillarda ta'limda innovatsion yondashuvlar va pedagogik uslublar keng qo'llanilmoqda. Biroq, ijodiy fikrlashni rivojlantirishda og'zaki metodlarning o'rni va samaradorligi hali ham chuqur o'rganilishi zarur. Bu jihatni hisobga olgan holda, ushbu tadqiqotda o'quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishda og'zaki metodlarning ahamiyati va ularning ta'lim jarayonidagi o'rni tahlil qilinadi.

Tezisning asosiy maqsadi — og'zaki metodlarning o'quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishdagi rolini aniqlash va ularning samaradorligini baholashdir. Buning uchun quyidagi vazifalar amalga oshiriladi:

1. Ijodiy fikrlash tushunchasi va uning ta'limdagi ahamiyati tahlil qilinadi.
2. Og'zaki metodlar va ularning ta'lim jarayonidagi o'rni o'rganiladi.
3. Og'zaki metodlarning o'quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishdagi samaradorligi eksperimental tadqiqotlar orqali aniqlanadi.
4. Olingan natijalar asosida og'zaki metodlarni ta'lim dasturlariga integratsiya qilish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Ijodiy fikrlash — bu insonning yangi va original g'oyalarni ishlab chiqish, mavjud muammolarga yangicha yondashuvlar topish qobiliyatidir. Ijodiy fikrlash jarayoni analitik va sintez qobiliyatlarini, intuitsiyani, xayolni va tasavvurni o'z ichiga oladi. Guilford (1950) ijodiy fikrlashni "yangi va foydali g'oyalarni yaratish" deb ta'riflagan bo'lsa, Torrance (1966) uning individual farqliliklarni hisobga olgan jihatlarini ta'kidlagan.

Zamonaviy ta'lim tizimida ijodiy fikrlashni rivojlantirish talab qilinmoqda, chunki bu qobiliyat talabalarning muammolarni hal qilish, innovatsiyalar yaratish va hayotda muvaffaqiyat qozonishlariga yordam beradi. Ijodiy fikrlashni rivojlantirish orqali o'quvchilar mustaqil fikrlashni, tanqidiy tahlilni va moslashuvchanlikni o'zlashtiradilar, bu esa ularning shaxsiy va professional hayotida katta ahamiyatga ega.

3. Og'zaki metodlarning ijodiy fikrlashga ta'siri

Og'zaki metodlar ijodiy fikrlashni rivojlantirishda bir necha teoretik asoslarga tayangan. Vygotsky (1978) ijtimoiy interaktsiyaning kognitiv rivojlanishda muhim rol o'ynashini ta'kidlagan. Og'zaki metodlar orqali o'quvchilar o'rtasida fikr almashinuvi va hamkorlikni rivojlantirish, shu bilan birga ijodiy g'oyalarni shakllantirish imkonini beradi.

Ijodiy fikrlash bu o'quvchilarning mavjud bilimlarini, dunyoqarashini qo'llab, yangi betakror va original g'oyalarni yaratish qobiliyati. Bu qobiliyatni rivojlantirish o'quvchilarning kelajakdagi muvaffaqiyatli faoliyati uchun muhim omillardan biridir. Ijodiy fikrlashga ega bo'lgan shaxslar muammolarga innovatsion yondashishadi, mustaqil qarorlar qabul qilishadi, avvalo muammolar keltirib chiqarmaslikka harakat qiladi va noan'anaviy yechimlarni topishga qodir bo'ladilar.

Bundayin dolzarb qobiliyatni bolada rivojlantirishda og'zaki metodlar ta'lim jarayonida o'quvchilarni o'z fikrlarini erkin ifodalash, tanqidiy va analitik fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishda katta rol o'ynaydi. Bu og'zaki metodlarga quyidagilarni misol qilish mumkin:

Ochiq savollar: O'qituvchi tomonidan berilgan ochiq savollar o'quvchilarni chuqur fikrlashga va yangi g'oyalarni taklif qilishga majbur qiladi.

Munozaralar: O'quvchilar turli mavzularda erkin suhbatlashib, turli nuqtai nazarlardan fikr yuritadilar. Bu ijodiy fikrlashga zamin yaratadi.

Dialoglar: Dialoglarda o'quvchilar o'z fikrlarini shakllantiradi va ularni himoya qilishga o'rganadilar, bu esa ularning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Rol o'yinlari: O'quvchilar turli rollarga kirib, vaziyatlarni ijodiy yondashuvlar bilan hal qilishga o'rganadilar.

Tafakkur xaritalari va og'zaki brainstorming: Guruhda muhokama va brainstorming o'quvchilarning yangi g'oyalarni tezkorlik bilan yaratishiga yordam beradi.

Ijodiy fikrlashni rivojlantirishda og'zaki metodlar o'quvchilar uchun katta ahamiyatga ega. Ushbu metodlar o'quvchilarga o'z fikrlarini mustaqil va ijodiy

ravishda ifodalash imkoniyatini beradi hamda ularning kelgusidagi ta'lim va ish faoliyatiga muhim hissa qo'shadi.

Empirik Tadqiqotlar

Ko'plab tadqiqotlar og'zaki metodlarning ijodiy fikrlashga ijobiy ta'sir ko'rsatishini isbotlagan. Masalan, Johnson va Johnson (1994) tomonidan olib borilgan tadqiqotda, munozara va brainstorming sessiyalarida ishtirok etgan o'quvchilar ijodiy fikrlash qobiliyatlari jihatidan sezilarli darajada o'sish ko'rsatgan. Shuningdek, Davies (1999) og'zaki metodlar orqali o'quvchilarning muammolarni hal qilish va yangi g'oyalarni ishlab chiqish qobiliyatlari rivojlanganini qayd etgan.

Natijalar og'zaki metodlarning ijodiy fikrlashni rivojlantirishda samarali vosita ekanligini ko'rsatadi. Dialoglar va munozaralar o'quvchilarning fikrlarini kengaytirish, turli nuqtai nazarlarni tushunish va hurmat qilishni o'rgatadi. Brainstorming sessiyalari esa erkin fikr almashinuvi va innovatsion g'oyalarni ishlab chiqishga yordam beradi. Shuningdek, og'zaki metodlar o'quvchilarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishga, hamkorlik qilish va guruhda ishlashga o'rgatadi, bu esa umumiy ijodiy muhitni mustahkamlashga olib keladi.

Tadqiqot natijalari boshqa olimlar tomonidan olib borilgan ishlar bilan mos keladi. Masalan, Smith (2005) og'zaki metodlarning ijodiy fikrlashga ta'siri borligini va ularni ta'lim jarayonida keng qo'llash zarurligini qayd etgan. Bunday metodlarning ta'limda samarali qo'llanilishi o'quvchilarning kreativ potentsialini maksimal darajada ochishga yordam beradi.

Ushbu tadqiqot og'zaki metodlarning o'quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim rol o'ynashini tasdiqladi. Dialoglar, munozaralar va brainstorming sessiyalari kabi og'zaki faoliyatlar o'quvchilarning kreativ fikrlashini oshirish, muammolarni yechish va yangi g'oyalarni ishlab chiqishda samarali vosita sifatida namoyon bo'ldi. Shuningdek, og'zaki metodlar o'quvchilarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishga va guruhda ishlash qobiliyatini oshirishga yordam berdi.

Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi — o'quvchilarning ijodiy fikrlash

qobiliyatlarini rivojlantirishda ogʻzaki metodlarning oʻrni va ahamiyatini aniqlash edi. Tadqiqot davomida ogʻzaki metodlarning taʼlim jarayonida qoʻllanilishi, ularning oʻquvchilarning kreativ potentsialini ochishdagi samaradorligi va taʼlim tizimidagi dolzarb oʻrni keng qamrovli tahlil qilindi.

Tadqiqot natijalari koʻrsatdiki, dialog, munozara, brainstorming va guruh muhokamalari kabi ogʻzaki metodlar oʻquvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini sezilarli darajada oshiradi. Bu metodlar oʻquvchilarga oʻz fikrlarini erkin ifodalash, yangi gʻoyalarni ishlab chiqish va muammolarni innovativ yechimlar bilan hal qilish imkonini beradi. Eksperimental guruhda ogʻzaki metodlar qoʻllanilgan oʻquvchilar, nazorat guruhiga nisbatan, kreativ fikrlash darajasi va muammolarni hal qilish qobiliyatlari jihatidan ancha yuqori koʻrsatkichlarga erishgan.

Shuningdek, ogʻzaki metodlar oʻquvchilarning ijtimoiy koʻnikmalarini rivojlantirishga, guruhda samarali ishlash va hamkorlik qilish qobiliyatlarini oshirishga ham katta hissa qoʻshadi. Bu esa ularning shaxsiy va professional hayotida muvaffaqiyatga erishishlariga zamin yaratadi.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi xulosalar va tavsiyalar chiqdi:

1. Ogʻzaki metodlar taʼlim jarayonida ijodiy fikrlashni rivojlantirish uchun samarali vosita hisoblanadi va ularni oʻquv dasturlariga integratsiya qilish zarur.
2. Oʻqituvchilarni ogʻzaki metodlarni samarali qoʻllash boʻyicha malaka oshirish kurslari va treninglar tashkil etilishi lozim.
3. Ogʻzaki faoliyatlarni doimiy ravishda baholash va takomillashtirish orqali ularning samaradorligini yanada oshirish mumkin.
4. Taʼlim muassasalari ijodiy fikrlashni ragʻbatlantiruvchi muhit yaratish uchun ogʻzaki metodlarni keng qoʻllashlari va ularni qoʻllab-quvvatlovchi resurslarni taqdim etishlari zarur.

Umuman olganda, ogʻzaki metodlar oʻquvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishda beqiyos ahamiyatga ega boʻlib, zamonaviy taʼlim tizimida ularni keng qoʻllash orqali talabalarning kreativ potentsialini maksimal darajada ochishga erishish mumkinligi isbotlandi. Ushbu tadqiqot natijalari taʼlim siyosatlari va amaliyotiga yangi yondashuvlarni kiritishda asos boʻlib xizmat qiladi

va kelajakda shu sohada qo'shimcha tadqiqotlar olib borish zarurligini ko'rsatadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Askarov, M. T. (2015). Og'zaki metodlar va ularning ta'lim jarayonidagi o'rni. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti Nashriyoti.
2. Mirzaeva, L. X. (2018). Ijodiy fikrlashni rivojlantirishda og'zaki metodlardan foydalanish. Toshkent: Pedagogika va Psixologiya Ilmi Instituti.
3. Rasulov, T. S. (2020). O'quvchilarda ijodiy qobiliyatlarni shakllantirish usullari. Samarqand: Samarqand Davlat Pedagogika Universiteti Nashriyoti.
4. Toshpulatov, Sh. N. (2017). Og'zaki muloqot va ta'limning interaktiv metodlari. Buxoro: Buxoro Davlat Pedagogika Universiteti Nashriyoti.
5. Karimova, D. A. (2019). Ta'limda og'zaki metodlar va ularning samaradorligi. Toshkent: Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti Nashriyoti.
6. Zokirov, F. R. (2021). Og'zaki metodlar asosida interaktiv ta'lim muhitini yaratish. Nukus: Nukus Davlat Pedagogika Universiteti Nashriyoti.
7. Yusufova, S. M. (2022). Ijodiy fikrlashni og'zaki metodlar orqali rivojlantirish strategiyalari. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti Nashriyoti.
8. Abdullayev, K. R. (2016). Og'zaki metodlarning ta'lim jarayoniga integratsiyasi. Qashqadaryo: Qashqadaryo Davlat Pedagogika Universiteti Nashriyoti.
9. Rahmonov, J. B. (2014). Og'zaki metodlar va ta'limdagi innovatsion yondashuvlar. Andijon: Andijon Davlat Pedagogika Universiteti Nashriyoti.